

■ Emin Əliyev
teatrşünas

“Kaspi” qəzetinin “Teatr” əlavəsi Rusiyanın tanınmış teatr, kino və televiziya rejissoru Kirill Serebrennikovun yəhudi jurnalist Maşa Xiniçə verdiyi müsahibəni təqdim edir. Kirill Semyonoviç Serebrennikovun 2012-ci ildən Moskvanın məşhur teatrlarından olan “Qoqol mərkəzi”nə rəhbərlik edir. 1990-cı ildən teatr, 1998-ci ildən isə kino ilə professional şəkildə məşğul olur. Onun altı bədii, bir sənədli filmi və üç serial çəkib. Serebrennikovun siyasi görüşü liberaldır, rus məmurlarına qarşı tənqidi fikirlər səsləndirir.

2017-ci ildə Serebrennikov külli miqdarda pul mənimləməkdə günahkar bilinərək ev dustaqlığına salınmış, məhkəmə prosesi Rusiyada və xaricdə böyük səs-küyə səbəb olmuşdu. 8 aprel 2019-cu il tarixində Moskva Şəhər Məhkəməsi onun ev dustaqlığı cəzasını ləğv edərək, ölkədən çıxış qadağası ilə əvvəzləyib. “TEFI”, “Kinotavr”, “Qızıl maska”, “Nika” kimi bir çox mükafatların laureatıdır. Fransız ədəbiyyat və incəsənət komandoru ordeninə layiq görülüb.

- Kirill, sabahınız xeyir. İcazə-nizlə əvvəlcə sizi Avinyon festivalında nümayiş olunan “Outsi-

-Fikrimcə, teatrda qurulan istənilən müasir səhnə əsəri mənim, sənin haqqındadır. Bu həm Rusiya, həm Nikolay Vasilyev, həm də tamaşaya baxmağa gələn insanlar haqqındadır. Mənim üçün vacibdir ki, tamaşa səhnə ilə zəlin ünsiyyətindən yaransın. Tamaşaçısız tamaşa olmur. Ona görə Təl-Əvivdə göstəriləcək tamaşada İsrail auditoriyası heçnəyə bənzəməyən, unikal tamaşa görəcək. Tamaşa “Qoqol Mərkəzi”ndə, Avinyonda, Vyanada, Riqada olduğundan fərqli olacaq.

- On aktyor bütün rolları - kişiləri, qadınları, qoca qarıları, uşaqları, atları, itləri oynayır. Onlar oynayır, mahnı oxuyur, rəqs edirlər. Hərəkət edirlər... Harada, hansı qatlarda ədəbiyyat gizlə-nib? Aktyorların ustalığını və Qoqol mətninin ideyasını necə bir-ləşdirirsiniz?

- Sual artıq tamaşaya ünvanlanıb. Baxsanız, hər şeyi görəcəksiniz. Ancaq əslində isə, qarşımızda duran vəzifə-məqsəd kifayət qədər maraqlı idi. Qoqolun mətnini səhnədə sadəcə səsləndirmək düzgün olmazdı - teatrın öz qanunları var. Fedor Girenokun mimezis haqqında kitabını oxuduqdan sonra bunu necə

- Bizim tamaşada Çiçikov müxtəlif aktyorlar tərəfindən oynanılır: bir variantda bu Semyon Şteynber-qdir, digərində isə amerikalı Odin Bayrondur. Hər halda tamaşa tamamilə müxtəlifdir, ona görə mən məsləhət görərdim ki, ona iki dəfə baxasınız. Siz iki müxtəlif tamaşa görəcəksiniz. Semyonun və Odinin kimləri oynadığını demək artıq sizin işinizdir. Mən başa düşürəm ki, aktyorun individuallığı tamaşanın necə olacağına çox güclü təsir göstərir, ona görə də bunu bilərək iki müxtəlif versiya etmişəm. Amma aydındır ki, onların hər ikisi yaddır, Rusiya həqiqətlərinə kənardan baxan adamlardır.

- Bu tamaşaya musiqili əsər kimi quruluş verdiyinizi dəfələrlə qeyd etmisiniz: Qoqol çox mü-rəkkəb - mövzusu, əks nöqtələri, tərəddüdləri, motiv çoxluğu olan, öz aralarında səsləşən, azalan, çoxalan simfonik quruluşa malik-dir. İndiki halda “Ölü canlar”da musiqiyə siz, yoxsa bəstəkar Aleksandr Manoçkov quruluş verdi? Və yaxud da İlya Demuçkiy “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur?” tamaşasının musiqisini balet kimi yazmışdı. Söz, səs və

nın quruluşundan irəli gəlir. O özündə həтта müəllif tərəfindən tamamlanmayan böyük kollajı göstərir. Nekrasov bu mətni kifayət qədər uzun vaxta yazıb, lakin tamamlamayıb. Poemanın həmin variantı - “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur”, artıq müəllifin ölümündən sonra hazırlanıb.

- Qoqolda isə hər şey aydındır. Ancaq ədəbiyyat başqa, teatr üçün mətn başqadır. Ona görə mən tamaşanı Qoqola əsasən yazdım, onun sözlərinə və cümlələrinə isə istinad etmədim. Ədəbiyyat yaradıcılığa, fantaziya, beyin işinə böyük impuls verir. Mənə görə “Ölü canlar” psixoloji teatr deyil, ardıcıl fiziki hərəkətdən təşkil olunmuş, həqiqətən böyük tamaşa-baletdir. “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur” - bu isə kollajdır, psixoloji struktur, oyun, balet, zonq, dəfilə nə istəsəniz var və həтта sonda installasiya da var. Mən çoxüslubçuluğu sevirəm.

- “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur” tamaşası Nekrasovun yaşadığı yerlərin ekspedisiyası ilə başladı, “Yeddinci studiya” tələbələri və Feodor Volkov adına Yaroslav Dram Teatrının artistləri ilə 2014-cü ilin yayında Yaroslav əyalətində ekspedisiyalara başla-

dınız. Tutarlı söz axtarırsınız? Özünüzü? Rusiyanı? Hisslərinizi? İtmiş, yoxsa bugünkü Rusiyanın axtarırsınız? Və əsl Rusiya nədir? Məgər reallıqdan uzaqlaşmadan onu təsvir etmək mümkündürmü?

- Sualda cavabın olmağı artıq gözəldir. Həqiqətən, Moskvada yaşayan və işləyən gənc artistlərə “Rusiya nədir” sualının cavabını başa salmaq çox çətindir. Əsl Rusiya Moskvadan 50-100 km uzaqlıqdan başlayır. Və bu Rusiya bizim hər gün gördüyümüz Moskva həyatından çox fərqlənir. Ona görə onun necə qurulduğunu başa düşmək üçün balaca şəhərlərin necə gör-səndiyini, tərk edilmiş kəndlər, qırılmış yollar və pıtraq basmış ərazilər, ordan keçən qaz və neft boruları - buna görə şəhərdən çıxıb Moskvanın qəhrəmanını görmək lazım idi. Prinsipcə və mahiyyətcə Sovet İtti-faqı dağılandıqdan sonra Nekrasovun vaxtına qədər çox şey dəyişilməyib. Rusiyada bir şey yaxşıdır ki, bir ilə hər şey dəyişir, yüz ilə heçnə.

- Tənqidçilərin fikrincə siz Rusiya səhnəsinin avanqard üzüsünüz. Bütün dünyada, Moskvada Böyük Teatrda, Permde və Avinyonda opera və tamaşalara quruluş verirsiniz. “Nuriyev” baletinin səhnəqrafiyasının müəllifisiniz. Dərs deyirsiniz. Düzünü desəm sizin bioqrafiyanı oxuyanda böyük həzz aldım, adam istəyir bir “vau” eləsin. Ancaq İsraildə sizin yaradıcılığınız (vizual və rəsmi) ancaq “Tələbə” və “Yay” filmləri ilə təqdim edilib. Bizim ölkədə sizi təqdim edəndə “rejissor Kiril Serebrennikov” sözünə hansı cümləni əlavə etmək olar?

- Özüm haqqında nəse demək mənə çətindir. Mən dəqiq “avanqard” səhnənin nümayəndəsi deyiləm. “Avanqard” 1920-ci ildə inqilabdan sonra Rusiya mədəniyyətinə baş verənlərdir. İndi isə hər şey başqa cürdür. Tamaşalar quran və kino çəkən sadə insanam, ən yaxşısı belə deməkdir. Rejissura daha dar ixtisasdır. Mənim maraqlarım isə daha genişdir.

(Davamı səhifə 11-də)

Həqiqət, baxanların gözlərindədir

Kirill Serebrennikov: Bu gün teatr televiziya ilə yox, telefonla rəqabət aparır

de”/”Bayırdan” tamaşanızın uğuruna və Fransa Paris-Narter universitetinin fəxri doktoru adını almağınıza görə təbrik edirəm. Sizin 2010-cu ildə Riqa Milli Teatrında quruluş verdiyiniz “Ölü canlar” tamaşası da əvvəl N.E.T-də sonra bu festivalda göstərilmişdi. Daha sonra Briçka Çiçikova Moskvaya gəldi, “Qoqol Mərkəzi”ndə peyda oldu, 2014-cü ildə sizin “Ölü canlar” tamaşanız nümayiş olundu, həmin ili “Qoqol mərkəzi” öz yaradıcılığının bir illiyini qeyd etdi. Aydındır ki, dörd il ərzində həmin tamaşa başqalaşib. “2019-cu il” versiyasında yeni nə var? O yenə də dəyişibmi?

- Bu günümüz 2014-cü ildən nə qədər fərqlənirsə, 2019-cu ilin tamaşası da 2014-cü il tamaşasından o qədər fərqlənir. İnsanlar dəyişib, hər şeydən öncə bu gün o tamaşaya baxan publika dəyişib. Bu əsər böyük klassikadır, burada biz özümüzü güzgüdəki kimi görə bilirik. Tamaşanın partiturasında praktiki olaraq heçnə dəyişməsə də, biz ona fərqli baxırıq.

- Qoqol yalnız “Ölü canlar” demək deyil. Qoqol, bütöv Rusiyadır. Sizin tamaşa bir kitabdan daha genişdir. O Rusiya haqqındadır, amma həm də Nikolay Vasilyeviç haqqındadır?

etməli olduğum barəsində məndə bir sıra mühüm fikirlər, ideyalar yarandı. O, ədəbiyyat nəzəriyyəsi ilə məşğul olan gözəl rus filosofudur. O, Qoqol mətnlərinin necə qurulduğu haqqında böyük bir kitab yazıb. Bu kitab məni bir sıra ideyalarla baş-başa qoydu və mən fiziki, cismani, hətta fizioloji teatrdan keçərək Qoqolun mətn və sözlərini səhnə mətninə çevirməyə çalışdım. Siz də elə bu cəhdi görəcəksiniz. Bu hekayə Qoqol personajlarının transformasiyası, bizim gözlərimiz qarşısında necə mutasiyaya uğraması, necə başqa varlıqlara çevrilməsi haqqındadır. Bütün bunlar Qoqol ədəbiyyatının hər sətirində var, “Niyyə bütün rolları kişilər oynayır?” sualına mən belə cavab verərəm: Nikolay Vasilyeviçdə bunların hamısı var. Qoqolda əsərin sonunda balda iştirak edən fraklılar mü-rəbbəyə qonmuş milçəklərə çevrilirlər. Personajların dəyişimi teatr üçün çox maraqlıdır. Biz belə işləyirdik. Üstəgəl Aleksandr Manoçkov tərəfindən poemaya yazılmış qoqol-sayağı lirik ricətlər, bizdə zonq formasında istifadə olunub. Bu, bizim Brext teatrına və tamaşaçı salonu ilə birbaşa dialoqu olan teatrlara göndərdiyimiz salamdır.

- Sizin Çiçikov - bu gün o kimdir? Bu günümüzdə və bugünkü tamaşada?

hərəkətin uyğunlaşdırılması universaldır, onlarla hər şeyi təsvir etmək mümkündür, hər halda, ritmi rejissor müəyyən edir. Bu tamaşalarda ritm necədir?

-Müsahibə çərçivəsində tamaşanın ritmi haqqında danışmaq çətindir. Siz bunu görəcəksiniz. Lakin bir şey dəqiqdir - bütün tamaşa simfonik quruluşda, simfonik çox-səslilikdə bir musiqi kimi qurulub. Mən heç vaxt fonogram istifadə etmirəm, yalnız canlı musiqi. Bu çətindir, ancaq bu ondan yüz dəfə maraqlıdır. Teatrda bəstəkar, əsasən, rejissorun sifarişini yerinə yetirir, ona görə ki, tamaşanın sonunun necə olacağını bilən yeganə adam rejissordur, amma həmişə yox, axı həyatın müxtəlif hadisələri tamaşanın premyerasına təsir edə bilər. Saşa Manoçkov materiala çox möhkəm köklənmişdi, demək olar ki, Riqa versiyasının ilk məşqlərindən iştirak edir, aktyorlarla işləyir, latviyalılara rus dilində oxumağı öyrədirdi. İlya Demuçkiy və Denis Xorov isə əksinə, əvvəlcə uzaq məsafədən işləyirdilər, hazır musiqi gətirirdilər, onlardan hansısa keçirdi, hansısa yox. Musiqi parçalarından ən uyğunu seçildi, sonra isə onlar məşqə gələrək aktyorlarla musiqini məşq etdilər. Saşa, Denis və İlyanın məşq prosesində iştirak etməsi çox vacibdir. Yalnız bu halda birgə əmək nəticəsində nəse ərsəyə gətirmək olar.

- Tamaşada Rusiya qapalı mə-kandakı həyat kimi göstərilir? Burdan ancaq musiqi çıxsa bilər? Bu halda zonqlar dramın janrını dəyişir ki? Sizin tamaşaların janrı nədir - estetik avanqard plastikası, klassik ədəbiyyatın montajı, yoxsa “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur”dakı kimi rəqs və moda dəfiləsi?

- Əslində, mən özümü qabaqlayıb və öz işim haqqında nəse demək istəmirəm. Həqiqət baxanların gözlərindədir. Tamaşanı necə görəcəksiniz, necə adlandıracaqsınızsa elə də olacaq. “Rusiyada yaşamaq kimə xoşdur” - bu kollajdır - dəfilə, mahnı, balet, dram - poema-

6 fevral 2020

WWW.KASPI.AZ

TEATR
10

manuel Vallon bir neçə həftə əvvəl sizə fəxri ad verərək deyib ki “Rusiya kimi böyük bir ölkə dünyanın bir çox bölgələrinə öz nüfuzunu hərbi güclə deyil -öz incəsənəti ilə, yaradıcı ideyası ilə yaymalıdır”. Bəs sizcə, biz balaca ölkə olaraq nə etməliyik? Özünüzü balaca ölkədə “balaca” insana necə təqdim edirsiniz? Paralellər uyğundurmu?

-Əgər söhbət sizin ölkədən gedirsə, o ölkənin adı İsraildirsə, çətinliklə dünyaya, onun incəsənətinə, mədəniyyətinə, ədəbiyyatına təsir edən ölkəyə “balaca ölkə” demək olarmı? Yəhudilər Rusiya, Fransa, Almaniya, Amerika və bütün dünya mədəniyyətinə təsir edib. Yəhudi mədəniyyətinin musiqiyə, kinematoqrafa, ədəbiy-

biçilərin deyil, yazıçıların, tarixçilərin, tədqiqatçıların, artistlərin, bəstəkarların portretləri bəzəsin. Təəssüflər olsun ki, həmişə belə olmur. İndi dünya belə qurulub, keçmişin alim və mütəfəkkirlərinin adlarını yox, qatilləri və oğruları daha yaxşı tanıyırlar.

- Yarım il təcrid edildiniz, tək yaşayıb, tək işləyirdiniz. Azadlıq haqqında təsəvvürləriniz dəyişdimi?

- Onu daha çox qiymətləndirməyə başladım.

- Bir neçə ay bundan öncə Amsterdamda sizin və Qidon Kremerin Meçislav Vaynberqin musiqisi əsasında hazırladığınız “Gündəlik hadisələrin xronikası” ortaqlar multimediyaya layihəsinin dünya premyerası baş tutdu. Yaxınlarda Meçislav Vaynberqin “Sərnişin qadın”ı İsraildə böyük uğur əldə etmişdi. Bu sizin təcrid olunmuş işlərinizə bir nümunədir. Bu necə baş verdi?

- Əslində, bu ancaq mənim işim deyil. Biz vəkil vasitəsilə yazılı şəkildə möhtəşəm musiqiçi Qidon Kremerlə görüşdük, o mənimlə bu işi necə gördüyümü, hansısa bir məsləhət verə biləcəyimi soruşdu. Mən təxminən tədbirin ideya və konsepsiyasını təsvir etdim və bu ideyanın gerçəkləşməsi üçün Qoqol Mərkəzində dramaturq işləyən Valeriya Peçeykanın komandasını təklif etdim. Valeriya öz rejissor qrupunu gətirdi və onunla birgə maraqlı multimediyaya layihəsi etdi. Düzdür, mən necə olduğunu görmədim, lakin ümid edirəm hər şey alındı.

- Sizin gələcək planlarınız - bu həmişə alınmır, amma yazılanlara inansaq, Yevgeni Dobrovolskoy və Aleksandr Filippenko ilə birlikdə MakDonaxın “Cəlladlar” pyesinə quruluş verəcək və Aleksey Sainikovun “Petrovlar və onun ətrafındakı qrip” romanının ekranizasiyası əsasında çəkiləcək filmin ssenari müəllifi olacaqsınız. 2020-ci ilin mart ayında isə sizin quruluşunuzda Covanni Bokkaçonun “Dekameron” novellası əsasında Berlin Deutsches Theaterında premyera olacaq. Hər şeyi necə çatdırırsınız? Sizi irəliyə aparan nədir - bu hərislikdir ya yaradıcı aclıq? Və hər şeyi çatdırmaq vacibdirmi?

- Hər şey çox sadədir: mən işləyirəmsə, hər şey qaydasındadır. Məndə çox işləmək adətidir, belə rahatam. Mən boş zamanımı teatra, kinoya ayırmıram, bu məndə bir bütöv haldadır. Başa düşə bilmirəm, istirahət etmək nə deməkdir, “iş günü qurtardı”, sabahkı məşqi düşünməmək necə olur. Sevdiiyin işlə məşğulsansa, necə istirahət etmək olar? Necə deyirlər, “Dumspiropero”, nəfəs alıramsa, işləyirəm. Mən belə öyrəşmişəm.

Həqiqət, baxanların gözlərindədir

Kirill Serebrennikov: Bu gün teatr televiziya ilə yox, telefonla rəqabət aparır

(Əvvəli səhifə 10-da)

- Bir çoxları sizin tamaşalarınız haqqında yazır ki, göz yaşlarını saxlaya bilmədilər. Göz yaşı sakitləşdirir və unutmağa imkan verir. Bəlkə tamaşaçı sakit durmalı və xatırlamalıdır? Bir rejissor kimi sizin qlobal məqsədiniz nədir? Yaxşı tamaşa/film/opera yaratmaq məqsədini demirəm. Gələcəyə yönəlmiş hansı məqsədlər nəzərdə tutulub - təsir etmək ya yadda qalmaq?

-Məqsəd - tamaşaçının emosional cavabıdır, axı, bu gün teatr televiziya ilə yox, telefonla rəqabət aparır.

Tamaşaçını öz telefonundan çıxmağa və səhnəyə baxmağa, səhnədən yayınmamağa məcbur etməli-sən, düzünü desəm bunu etmək çox böyük güc tələb edir. Mən çox istəyirəm ki, tamaşaçı zala bir cürə girib, başqa cürə çıxsın. Mən xatırlayıram ki, gəncliyimdə kino və teatrdan güclü təsirlənmişdim. Bir neçə kinoteatrdan ya teatr zalından tamamilə başqa adam kimi çıxmışam. Ancaq Lyubimovun, Zaxarovun, Martalerin, Kastelluçinin tamaşaları mənə təsir edirdi, bəzi böyük müəlliflərin filmləri isə ciddi emosional sarsıntı yaradırdı. Və mən istəyirdim ki, o tamaşaların mənə təsir etdiyi kimi, mənim tamaşalarım da kimsə bu cür dolu hisslərlə çıxsın.

- Sizin tamaşalarda xəyali dünya ilə reallığın əlaqəsi necədir?

- Mənim üçün bu, bütöv haldadır. Təsəvvür edilən və gerçək dünya bir-biri ilə bağlıdır. Canlıların və ölülərin dünyası paraleldir, yanaşı mövcuddur. Dünyanın yaranması haqqında mənim öz təsəvvürlərim var. Əgər siz bunu ətraflı bilmək istəyirsinizsə, onda Kristofer Nolanın “Interstellar” filminə baxın və ya “Tibetlərin ölü kitabı”nı oxuyun. Yəqin ki, sizə nəse aydın olacaq.

- Paris - Nanter Universitetinin siyasi sosiologiya professoru Em-

yata, teatra, memarlığa böyük təsiri olub. Bu təsirin sərhədləri, dilləri və hər şeyi əhatə etməsi mənim xoşuma gəlir. Professor Vallonun müdrikliyi ondadır ki, o dəqiq bir ifadəni xatırladı: “Silahlar danışanda, muzalar susur”. Əgər bir ölkə böyükdürsə ondan qorxmaq lazım deyil, ona qiymət vermək, hörmət etmək lazımdır. Buna görə də nə qədər ki, bizim ölkədə incəsənət, ədəbiyyat, maraqlı kino, qeyri-adi teatr olacaqsansa biz özümüzə və bütün dünyaya təsir edəcəyik. Mən istəyirəm ki, mənim ölkəmi hər-